

SISTEMUL PRENUMELOR DIN VALEA JIULUI ÎN SECOLELE AL XIX-LEA ȘI AL XX-LEA.

Alexandru Cristureanu

ISTORICUL ȘI METODELE CERCETĂRII DE ONOMASTICĂ DIN VALEA JIULUI.

Materialul documentar pentru *Monografia graiului toponimiei și antroponimiei Văii Jiului*, într-o primă fază, a fost cules de către o echipă de cercetători ai Institutului de Lingvistică din Cluj, în anii 1953-1957. În această primă etapă de cercetări s-a efectuat atât o cercetare arhivistică, cât și una de investigație pe teren a realităților onomastice prin răspunsuri ale unor informatori localnici la un chestionar onomastic elaborat de lingviștii clujești.

Documentația arhivistică provine din registrele de stare civilă (de nașcuți, căsătoriți și decedați) din localitățile Aninoasa (A)¹, Bănița (Bn), Bărbăteni (B), Cimpa (C), Cîmpu lui Neag (C.N.), Dealul Babii (D.B.), Jieț (J), Livezeni (Lv), Paroșeni (P) și Petrila (Pl). Din aceleași localități s-au extras date din registrele agricole pentru anii 1953-1955. La Iscroni (I), cercetarea a fost efectuată doar din registrul agricol pe anii menționați. Cu chestionarul s-a efectuat ancheta de onomastică în toate localitățile menționate, exceptând localitatea Cîmpu lui Neag probabil fiindcă aici, din anul 1931, exista „ancheta introductivă” a cunoscutului lingvist Sever Pop, pentru Atlasul lingvistic român” (ALR I). Pentru Cimpa deși există „ancheta introductivă” pentru întrebările de detaliu ale „Atlasului lingvistic român” (ALR II), efectuată de Emil Petrovici, în anul 1931, s-a efectuat o nouă anchetă onomastică cu chestionarul. În schimb, pentru localitatea Dîlja Mare (DM) investigațiile de antroponomie s-au limitat exclusiv la chestionar.

Fiind binecunoscute strânsele și multiplele legături istorice, economice, familiale, socio-culturale, etnografice dintre Țara Hațegului și Valea Jiului (Transilvania) tot în aceeași perioadă (1953-1957), s-a efectuat o anchetă arhivistică și cu chestionarul în două localități din Țara Hațegului: Livadia și Râu Bărbat.

Deși nu a fost participant la ancheta respectivă, autorul acestor rânduri fiind încadrat în calitate de cercetător științific, în anul 1957 (la absolvirea Facultății de Filologie la Institutul de lingvistică din Cluj, în faza când investigațiile de onomastică din Valea Jiului erau încheiate, însă, datorită unor circumstanțe conjuncturale, întregul material al antroponimiei din Valea Jiului a fost predat pentru prelucrare și redactare autorului acestor rânduri. Marea monografie a graiului și onomasticii din Valea Jiului, deși revizuită pentru tipar, n-a mai apărut

---

1. Siglele celorlalte localități din Valea Jiului apar, în alt peisaj, din partea introductivă a lucrării de față.

nici după trei decenii, până în prezent, autorul însă, parcă mai favorizat întrucâtva de anumite împrejurări, a reușit să publice doar două fragmente ca articole (microstudii) aparte, ulterior².

Pe cont propriu începând cu anii 1982, până în 1988, cel ce semnează aceste rânduri, a reluat, continuat și completat ancheta antroponimiei din Valea Jiului, extrăgând date din registrele de stare civilă vechi și noi aflate la Filiala Arhivelor Statului din Deva (1982) și la Primăriile (fostele Consilii Populare) din orașele Uricani (U) în anul 1982; Lupeni (L), 1983; Vulcan (V) și Petroșani (Ptr), în anul 1988. Cercetarea arhivistică de atunci, care includea în cadrul registrelor (respectiv „protocoalelor”) de stare civilă și multe sate învecinate sau înglobate actualmente în cadrul orașelor menționate, a extins aria în special teritorială, dar și cea temporală, a materialului nostru documentar. Pentru precizări am recurs și la informații preluate după chestionar sau adaptate situației anumitor nume de persoane, de la funcționarii Oficiilor de Stare Civilă din orașele menționate, ca și la răspunsurile unor informatori ocazionali.

În timp, materialul nostru se extinde pe intervalul a două secole³, motivația acestei afirmații fiind expusă în cele ce urmează. Primele registre de stare civilă

2. Vezi, Al. Cristureanu, *Prenumele de la Livadia și Rîu Bărbat (Țara Hațegului)* în revista „Cercetări de lingvistică”, anul IV, nr. 1-2, ianuarie-decembrie, 1959, p. 159-170; Al. Cristureanu, *Devierea cu sufixe a numelor de familie din Valea Jiului*, în „Cercetări de lingvistică”, anul IV, nr. 1, ianuarie-iunie, 1961, p. 171-181..

3. Consemnăm, mai jos, toate localitățile și izvoarele din care provine documentația noastră.

În cele ce urmează se mai află următoarele abrevieri: Chest.=răspunsuri la „Chestionarul onomastic” alcătuit de cercetătorii științifici de la Institutul de lingvistică din Cluj-Napoca, după „Chestionarul IV” al „Muzeului Limbii Române” din Cluj; D.s.c.=delegat (funcționar) cu starea civilă; r.a.=registru agricol pe anii 1953-1955; r.c.=registru de căsătorii; r.m.=registru morților, r.n.=registru de nașcuți (de nașteri). Izvoarele documentare sunt următoarele:

- Aninoasa* (A) r.a. (pe anii 1953-1955);
Bănița (Bn) r.n. din anii: 1922, 1923, 1931, 1935, 1936, 1943, 1952; r.c. din anii 1933-1939; r.a.Chest., informatoare; *Corbei Aglița*, 46 de ani, (în anul 1955), neștiutoare de carte;
Bărbăteni (B), date din r.n. pe anii 1880, 1885, 1890, 1900, 1910, 1930, 1940, 1950; r.m. pe anii 1874/1880; r.a.; Chest; informatoare: *Dăneasă Maria*, 37 de ani (în 1955), știe carte, născută în Bărbăteni;
Cimpa (C), date din r.n. pe anii 1855-1860, 1870, 1875, 1880, 1885, 1890, 1900, 1920, 1930, 1940, 1950; r.a. (incluzând și date din cătunele Birăoni, Burdești, Moșici, Râscoala și Tirici); Chest, informatoare: *Avram Ana*, 27 de ani (1955)
Cîmpul lui Neag (CN), date din r.n. pentru anii 1855-1860, 1870, 1875, 1880, 1881, 1890, 1891-1895, 1900-1901, 1905, 1910, 1911, 1915, 1920, 1930, 1940, 1950; r.m. 1855-1860, 1870-1885, 1912-1914; r.½c.½ r.c. din anii 1850-1869; r.a.
Dealul Babii (DB), date din r.n. pentru anii 1894, 1897-1899, 1903, 1908, 1955; r.a.Chest., informatoare: *Cărpineanu Maria*, casnică, 30 de ani (1955). știutoare de carte;
Dița Mare (DM), r.a.;
Iscroni (I), r.a.
Jieț (J), r.n. din anii 1878-1899, 1922-1923, 1942-1943; r.m. (inclusiv cătunul Maleia) din anii 1878-1892; r.a. Chest., informatoare: *Grunț Ana lui Marcu*, 49 de ani (iunie 1956), 4 clase elementare;
Livezeni (Lv), date din anii 1852-1880, 1887-1895; 1900, 1946 și 1950 r.a.Chest, informatoare: *Adamete Silvia*, 28 de ani, (iunie 1956) nu are școală, născută Lv, părinții agricultori;
Lupeni (L) r.n. pe anii 1905-1912, 1929, 1982-1983; D.s.c.: *Maria Timișan* (informatoare);
Petrila (Pt), date din r.n. 1876-1879; r.n. din 1882-1883; r.a.
Paroșeni (P), date din r.n. pe anii 1852-1853, 1862, 1863, 1872, 1873, 1895, 1901, 1925, 1934, 1947, 1955; r.a.; Chest, informatoare: *Drăghici Rozalia*, 40 de ani (1955), știutoare de carte;
Petroșani (Ptr.), r.n. din anii 1937-1940, 1987-1988; informatoare; D.s.c. *Ana Preda și Doina Dogaru*, născută *Popescu*, localnică;
Uricani (U), r.n. 1937-1940 și 1971-1982;
Vulcan (V), date din r.n. pe anii 1895-1900, 1918-1920 și 1986-1987; informatoare, D.s.c. *Maria Stoicuța*.

existente în arhivele primăriilor locale sunt din anii 1852 pentru localitățile Cimpa, Câmpu lui Neag, Livezeni și Paroșeni. Cercetând primele dintre registrele decedaților din Bărbăteni (dintre anii 1874-1880), cele din Cîmpu lui Neag (din anii 1855 până în 1885); din Jieț (cu morții dintre anii 1878-1899) sau din Paroșeni (cu decedații dintre anii 1879-1909), mai ales datorită registrelor mai vechi (de prin 1852), în care vârsta decedaților ne dovedește că mulți dintre ei s-au născut în primele decenii ale secolului al XIX-lea (și unii chiar la sfârșitul veacului al XVIII-lea), acoperim de fapt, cu datele comentate și perioada de început a secolului trecut.

Prin datele referitoare la noii-născuți înregistrați în registrele de stare civilă recente, de pildă, cele de la Petroșani sau Vulcan din 1988, am ajuns la onomastica din perioada contemporană, de la sfârșitul secolului al XX-lea.

Datele existente în multe registre de stare civilă referitoare la profesia părinților noilor născuți, a căsătoriților sau a morților, ne reliefează cadrul socio-cultural în care s-au ivit și în care sunt preferate anumite prenume. Aceleași date, referindu-se la locul de origine al părinților noilor-născuți, al căsătoriților sau decedaților, ne oferă, la rândul lor, tabloul extins aceea ce e caracteristic pentru locuitorii băștinași ai Văii Jiului, pentru vechii păstori și agricultori din acest ținut, binecunoscuți cu porecla de *Momârlani*, în opoziție cu populația ce se ocupă adesea cu mineritul sau cu serviciile administrative, formată adeseori din persoane relativ mai recent stabilite în Valea Jiului (uneori chiar temporar, pentru intervale relativ scurte), porecliți, de vechii localnici, *Barabe*⁴.

Prenumele (respectiv numele de botez) pe care le comentăm în cele ce urmează, în acest prim capitol publicat acum, aparțin, în general, vechii populații localnice, respectiv „Momârlanilor”. Prin acesta, deși capitolul ce-l publicăm reprezintă o mică parte din lucrare, el relevă puternic aspectul tradițional și de continuitate românească, a populației pastoral-agricole din Valea Jiului.

I.1) PRENUME TRADIȚIONALE FORMATE DIN VECHI CUVINTE ROMÂNEȘTI.

Din această grupă, după datele materialului nostru documentar, fac parte următoarele prenume (nume de botez) ale locuitorilor din ținutul cercetat: *Badea*; *Brândușa*; *Bucur*; *Dafina*; *Drăgălin*; Floarea cu derivatul *Florica*, cu corespondentul masculin *Flore* sau *Floria*, având derivatul *Florea* sau *Florian*; Lepădat cu varianta populară locală *Lapadat*; *Mălina*; *Mezinca*; *Oprea* cu derivatul feminin *Oprița*; *Păunița*; *Roșca* (masculin); *Ruja*; *Scumpina*; *Sora*; *Trandafir* cu derivatul feminin *Trandafira*; *Zamfir* cu corespondentul feminin *Zamfira* sau *Samfira*.

4. Pentru originea lui Barabe din germanul *Bahnarbeiter* „lucrător la calea ferată”, o primă semnalare de la profesoara Adriana Gelu, din Orăștie (în anul 1970). Faptul se confirmă prin atestarea în „Noul atlas lingvistic pe regiuni al României, Moldova, și Bucovina, Date despre localitățile și informatori” (volum multigratiat) București, 1987, în care, la punctul cartografic nr. 467, Argel, comuna Moldovița, județul Suceava, se menționează: Barabi (baraburi „care lucrează la calea ferată”).

Fără dificultate, recunoaștem că toate numele de mai sus sunt formate din vechile cuvinte românești: *bade*, *brândușa*, *a se bucura* ori *bucurie*, *dafină*, *drag* sau mai curând, verbul *a drăgăli*, *floare*; *lepădat*, ca participiu de la *a lepăda*; *mălină*, *məzin*, *a opri*, *păuniță*, *roșcă*, ca un cuvânt vechi, rar ce definea o „persoană cu părul roșcat sau cu fața roșcată”, *rujă* (ca denumire a mai multor plante sau flori), *scumpă* sau probabil, *scumpie*, *trandafir* și *zamfir*.

Onomastul, ca și istoricul limbii române, are datoria de a explica originea (etimonul) numelor de botez și concomitent de a stabili vechimea în limbă a cuvintelor ce constituie etimonul prenumelor analizate⁵. După proveniența lor în română cuvintele etimon, pentru exemplele citate anterior, provin din următoarele surse: a) cuvinte românești comune cu albaneza (prin urmare apreciate în română ca fiind moștenite de la daci, iar la albanezi ca moștenite de la antecesorii lor, ilirii, înrudiți cu dacii): *a se bucura*; b) cuvinte moștenite din limba strămoșilor latini, de exemplu, *floare*, *a lepăda*, *păun* (cu derivatul *păuniță*) și *roșcă*; c) împrumutate, în vremuri vechi, de la slavi: *brândușă*, *dafină*, *drag*, *mălină*, *məzin*, *a(se) opri*, *rujă* și *zamfir*; d) împrumuturi din greacă într-o fază relativ mai puțin veche decât cele din slavă: *trandafir*⁶; e) din cuvintele vechi românești a căror etimologie n-a putut fi stabilită în mod cert până în prezent: *bade*.

După cum reiese din trecerea în revistă a originii cuvintelor românești de mai sus, ele provin, cu puține excepții, din cuvintele moștenite de la strămoșii daci și romani, precum și din cuvinte împrumutate de la slavi, în perioada de formare, de cristalizare, a poporului și a limbii române, ca limbă romanică aparte, prin urmare până la sfârșitul mileniului trecut. Pentru denominatorii numelor de botez românești de tipul celor amintite, atât cu veacuri în urmă cât și în ultimele secole, n-a putut să constituie vreodată o preocupare originea numelor de botez pe care le-au atribuit noilor-născuți, de tipul celor amintite. Ele constituiau o realitate lexicală a limbii vorbite și erau apreciate drept cuvinte capabile de a satisface criteriile denominative ale oamenilor ce au viețuit în timpurile vechi.

B) Pentru denominatorii care atribuiau astfel de prenume (respectiv nume de botez), prevala aspectul simbolic al numelor de tipul celor analizate, ele având o semnificație clară, definibilă. Sensul acestor cuvinte prefigura onomastica destinului celui numit, unele dintre aceste nume relevând semnificația părinților, dorința de a-și vedea odrasla validă, sănătoasă, asemănând-o onomastic cu o floare sau cu o culoare vie, ca simboluri ale energiei, vitalității sau frumuseții. În alte cazuri, unele dintre numele semnalate înfățișau un sentiment de tandrețe, de familiaritate.

De aceea e necesară o analiză diferențială, de la un prenume la altul, a simbolisticilor, a sensurilor sau a îmbinărilor de sensuri cu valențe estetice sau

5. Pentru etimologiile numelor și cuvintelor comentate, vezi cele mai recente lucrări de onomastică, precum și ultimele dicționare.

6. În N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, cea mai veche atestare a numelui *Trandafir* este din anul 1610.

premonitorii, ceea ce reprezintă, totodată, unele noi perspective spre interpretarea onomasticii românești tradiționale.

a) O primă grupă, cu un caracter de expresie a unui sentiment de *satisfacție, de împlinire a unei vechi dorințe*, transpare prin numele *Bucur*, ca un simbol de bun augur în viață.

b) Alte prenume denotă, în mentalitatea poporului român, *forța magică, terapeutică, a numelui de botez atribuit*, ca în exemplul *Oprea* și de la verbul *a opri*. Numele acesta este considerat o formulă magică, invocativă, pentru „a stopa”, „a încheia” seria copiilor, dar acest caracter de predestinare, de încheietor de serie, nu se realiza desigur, întotdeauna.

c) În schimb numele *Lepădat* sau *Lapadat*, cum apare uneori în zona studiată), inițial a apărut datorită procedurii terapeutice de schimbare a numelui, din vechile ritualuri populare cu implicații magice, însoțite de „rebotezarea” copilului, „vânzarea” lui sau, în unele sate, de „datul în pomană”. Identificând numele cu persoana, se consideră că persoana, de pildă numită *Ion*, devine cu totul alta, și că demonul, cu bolile pe care le trimite copilului, n-a mai putut recunoaște copilul cu nume schimbat. Dacă copilul „vândut” sau „dat de pomană” primea, de pildă, numele nou *Lepădat*, *Lepădata* sau *Lăpădușa*, fiind considerat așadar *lepădat* de părinți, el n-ar mai putea fi recunoscut și ucis de duhurile răufăcătoare⁷.

Numele de mai sus, ca *Bucur*, *Oprea*, *Lepădat*, prin respectarea botezului sacramental, procedeu cu totul necanonic, evidențiază caracterul în mare parte folcloric al creștinismului românesc. Procedeu acesta, răspândit pe întreg teritoriul locuit de români, demonstrează unitatea culturii noastre populare și a creatorilor ei. După intrarea unor nume de felul lui *Oprea* sau *Lepădat* în sistemul onomastic românesc ele au fost date a nume de botez după cel al antecesorilor, prin procedeu onomastic de a relua pe linie genealogică, în anumite nuclee familiale, numele *Oprea*⁸ (devenit, de pildă, caracteristic pentru ciobanii mărgineni) chiar dacă copilul nu era cel ce trebuia să fie încheietor de serie (uneori putând fi chiar primul). De asemenea, botezarea unui copil, *Lepădat*, prin reluarea numelui părinților și bunicilor, putea adesea să nu aibă nimic cu procedeu schimbării numelui la copii bolnavi. Cu timpul semnificațiile inițiale ale numelor de botez ca *Oprea* sau *Lepădat* au fost completamente uitate (de pildă în Valea Jiului), dar numele au persistat în onomastica populară locală.

d) Alte nume ca *Badea* și *Mazinca*, aduc, prin sensul lor inițial, relații *familiale* sau de *familiaritate*. La fel *Drăgălin*, cu referire la *drag*, sau la verbul regional *a drăgăli* ce înseamnă „a spune cuvinte de dragoste, a mângâia, a dezmerda”, ne duce în aceeași sferă semantică de tandrețe, de familiaritate.

e) Cele mai numeroase prenume din grupa celor analizate acum, ca *Brândușa*, *Dafina*, *Floarea* cu derivatul *Florica* și cu corespondențele masculine

7. Vezi V.M. Ungureanu, Contribuții la studiul „terapeuticii” prin onomastică în *Studii de onomastică*, volum multigratiat, Cluj-Napoca, 1987, p. 259-270.

8. Ținutul Mărginimii Sibiului, cu un caracter predominant pastoral, păstrează, ca prenume specifice: *Oprea Bucur* și *Bucura*. Numele de botez *Bucur* persistă, rar, prin tot sudul Ardealului (de pildă la Săscion, în Valea Sebeșului, în ținutul Făgărașului, Țara Bîrsei, prin actualul județ Covasna, iar, peste munți, în nordul Munteniei, prin Muscel.

*Florea, Florean, Mălina, Ruja, Trandafir și Trandafira, ca și Zamfira*⁹ – evocă domeniul florei, așa cum apare el, cu diferențe de la caz la caz, în mentalitatea, în simbolistica și estetica populară.

Tot aici trebuie plasat și numele Samflora, format după opinia noastră, prin contaminare, din numele Samfira, în care partea finală-fir, (cu referire la vegetație), a fost înlocuită, în final, (prin unele ținuturi din sud-vestul Transilvaniei) în special, cu – flora, de la floare, în secolul anterior, numele fiind considerat actualmente ca învechit, desuet.

f) Numele *Păunița* – provine desigur din faună, mai precis din *ornitologie*, evocând, prin fastuos și decorativ, dorința ca purtătoarea să fie frumoasă.

g) În fine, numele de botez *Roșca*, cunoscut ulterior mai ales ca nume de familie, după cum am menționat mai înainte, evoca vitalitatea, sănătatea.

Toate aceste prenume constituie actualmente în onomastica noastră, ca și în onomastica altor popoare¹⁰, un grup de relict, precreștin, perpetuat însă (e adevărat la periferia onomasticii), în multe ținuturi cu o viață încă tradițională, până în zilele noastre. Lingvistul Sextil Pușcariu semnală următorul fapt: „Pe cât se pare strămoșii noștri se numeau, la începutul veacului de mijloc, cu cunoscute nume rustice, mai ales nume de animale, plante, pietre scumpe, etc. a căror începuturi datează din epoca romană”¹¹.

C) Revenind la prezența și răspândirea prenumelor menționate în Valea Jiului și relevând răspândirea lor în diferite *medii sociale*, în *timp* și în *spațiu*, ca și *frecvența* fiecăruia dintre numele respective, constatăm următoarele, cu diferențieri de la caz la caz.

Toate au apărut în mediul social al momârlanilor, ca nume tipic tradiționale. Dar unele dintre aceste prenume au fost utilizate, în nomenclatura onomastică locală, numai în secolul trecut, ici și colo, de pildă *Mădălina* (la C. N. în anii 1860 1869 și 1870), *Brândușa* (CN 1860), *Dafina* (J 1842, 1883, 1886,; P 1881), ca și *Păunița* (CN 1860, 1861 și P.1897). Aceste nume apar în satele tipic tradiționale, mai izolate, de exemplu Cîmpu lui Neag și Jiet și uneori la Paroșeni, înregistrând ultimele lor atestări în onomastică existentă înainte de anul 1900¹².

Procesul de dispariție și de compromitere treptată a unor dintre numele menționate se dovedește prin aceea că ele deși de origine românească, mai persistau doar în onomastica țiganilor, de pildă *Badea* (J 1954 și C 1955) ca și *Scumpina* (Lv. 1925).

Rare sunt și numele de botez atribuite ca termeni de respect familial sau amical ori de tandrețe, de pildă: *Sora*, de la substantivul *soră*, ca prenume

9. Vezi, mai jos, în acest articol, însemnătatea numelui *Zamfira* pentru Țara Hațegului.

10. Pentru numele atribuite după mediul natural, faună, sărbători, particularități fizice sau psihice și transmiterea acestora pe linie genealogică, vezi, printre alte lucrări: Aurel Lecca, *Eschimoșii, București, 1966.*, p. 36-37; Liviu Petrina, *Ainii, aborigenii Japoniei, București, 1970*, capitolul *Botezul*, p. 96-98; Romulus Vulcănescu, *Boșimani, București, 1967*, p. 65, și altele.

11. Vezi Șt. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 31-33, unde citatul din Sextil Pușcariu (din revista „Dacoromania”, vol. VI, p. 252-256) este ilustrat cu comentarii despre numele: *Bucur, Bucura, Florea, Floarea, Lăpădat, Pascu, Păun, Păuna, Sora* și altele.

12. Totuși, după ultima redactare a materialului, într-o listă cu material onomastic suplimentar, fără a se specifica numele de familie și apartenența socială, mai apar două Păunițe, la Paroșeni, în 1953.

străvechi în onomastica familială, cu implicații folclorice uneori. Ca prenume *Sora*, apare într-unul dintre satele cele mai vechi și izolate ale zonei, la Cîmpu lui Neag, în 1862, ca nume al unei mirese de 28 de ani, mai înregistrând altă atestare la 1869, în aceeași localitate și apoi, la Paroșeni, în 1897. Doar câte o singură atestare marcăm, în documentația consultată, pentru *Drăgălin* (P.1953) și pentru *Mezinca* (Bn.1954).

Tot singular în peisajul onomastic al prenumelor de botez din ținutul cercetat, este și *Roșca*, cu o atestare la Paroșeni, în anul 1900.

Dacă revenim la grupul prenumelor preluate din floră (cu excepția celor comentate anterior) constatăm că, din punct de vedere al frecvenței în sistemul onomastic al Văii Jiului, ele se situează atât pentru cele rare cât și printre cele cu o apreciabilă frecvență. Rare sunt *Mălina*, *Brândușa* și *Dafina*, comentate anterior. De pildă, la CN, *Mălina* este în registrul local de căsătoriți din anul 1864 o mireasă de 22 de ani, în aceeași localitate numele reapărând în 1876, purtat de o fetiță decedată la 5 ani.

Tot o frecvență relativă scăzută, cu o utilizare mai ales în veacul trecut, se remarcă la numele de botez *Ruja* (S.1879,1882 (2 persoane), 1922; Lv.1895 și P.1953) cu varianta *Ruje*, probabil inițial ca vocativ (J, anul 1882, cu două atestări).

Relativ mai frecvent este în Valea Jiului prenumele *Trandafir* (B.1930, Bn.1954 2 persoane) S.1952, 1953, Lv), corespondentul său *Trandafira* înregistrând atestări, după documentația noastră, ceva mai înainte (Bn.1922, 1931, 1932, 1936 și 1954, cu 8 atestări în registrul agricol;DB).

Dacă *Zamfire* este încă în zonă o raritate (Bn.1954, 2 persoane), în schimb corespondentul său feminin se dovedește, în zonă, un vechi nume de botez, înregistrat în acte cu variantele *Zamfira* și, mult mai des, *Samfira*. Primele *Samfire* apar în materialul documentar chiar de la începutul (CN.1855 și 1913 (decedată atunci în vârstă de 89 ani, sau la B. purtat de o femeie moartă la 70 de ani), persistând în onomastică în tot intervalul de timp analizat. Această persistență se poate datora în Țara Hațegului și Valea Jiului, domniței *Zamfira*, fiica lui Moise-Vodă, restauratoarea cunoscutei Mănăstiri Prislop (din hotarul satului Silvașu de Sus, aparținător administrativ de orașul Hațeg), la anul 1564. Numele Zamfirei a putut dobândi în ținutul studiat și o anumită aureolă de sfințenie, de pioșenie. Femininul *Floarea*, cu varianta *Floare* și mai ales derivatul *Florica*, le putem plasa, în Valea Jiului, mai ales în onomastica țărănească, în cadrul celor mai frecvente prenume. Mai rar, și oarecum în dispariție, este prenume masculin corespondent *Florea* (C.N. 1875, 1895, 1914, Lv. 1954) cu derivatul *Florea*n (pronunțat și *Florian*) (Lv. 1925, 1953), scris și chiar pronunțat, după influența latinizantă, *Florian* (cu hiat).

Ne-a mai rămas să comentăm situația numelor de botez date sub influența, persistentă secole și milenii, a unei mentalități magice, în care se considera, după principiul enunțat în maxima latină „nomen est omen”, că numele reprezintă și prefigurează destinul purtătorului său. Am menționat faptul că, în unele regiuni existau credințele populare despre copilul „lepădat” sau „vândut”, de formă spre a-l feri de duhurile necurate ce puteau să-i provoace moartea. Din

acest motiv copilul „vândut” primea un nou nume de botez, nemaiputând fi, chipurile, recunoscut de spiritele rele, fiind considerat de acum altă persoană, cu alt nume. De aici prezența și în onomastica locală a numelui *Lepădat* (Lv. 1862, 1892; Bn. 1954 și în registrul agricol), cu varianta regională *Lapadat*, la Jieț, unde în registrul de decese apare o *Maria Fane lui Lapadat Cioarca*, în anul 1892.

Menirea onomastică a numelui de botez *Oprea* am comentat-o mai înainte. Ca prenume masculin *Oprea* (pronunțat și *Opria*) e atestat rar, în mai multe localități. Interesant, pentru Valea Jiului, e faptul că *Oprea* este și un nume de botez feminin (C.N. 1865, D.B. 1953, P. 1953), de la care s-a format derivatul feminin *Oprița*, devenit, la rândul lui, prenume independent (C.N. 1870, 1891, 1905, Bn. 1922, P. 1953).

Despre Bucur și mentalitatea care l-a propulsat în repertoriul onomastic am comentat anterior. Acest prenume apare, în Valea Jiului, pe parcursul celor două secole cercetate, în localitățile întregului ținut (B. 1910, 1953, Bn. 1955, CN. 1870, 1880, 1900, J. 1888, L. 1910, Lv. 1962 (3 persoane), 1895, 1946 (2 persoane), 1954 (6 persoane), P. 1953, Pl. 1858). Întotdeauna părinții sunt țărani, relevând, la această afirmație, un singur exemplu. La Lupeni, în registru de născuți, redactat pe atunci, în fosta Austro-Ungarie, în limba maghiară, apare ca născut, la 12 mai 1910, *Bucur*, fiul lui *Szurb (Sârb) Bolosin* a lui *luon*, „foldesz” (adică „agricultor”), în vârstă de 24 de ani, de confesiune „gorog-katolicus”, adică greco-catolic (unit), prin urmare român.

Desigur că, treptat, aceste nume au fost transmise în nomenclatura onomastică, pe cale genealogic, revenind în denumirile urmașilor numele antecesorilor, fără vreo motivație de factură magică, că în exemplul extras de la Livezeni, din registrul agricol, unde apare la o rubrică *Vreje Bucur a lui Bucur*.

O temeinică dovadă pentru vechimea acestui tip de prenume, din grupa analizată, o constituie *prezența numelor de familie corespondente, similare sau derivate din numele de botez analizate* mai sus. Numele acestea mai vechi decât secolul al XIX-lea, legiferae onomastic în Transilvania în veacul al XVIII-lea, ne dovedesc suplimentar și convingător că ele au existat și în secolul al XVIII-lea și, foarte probabil, cu un veac sau două și mai înainte, în aceste ținuturi. *Numele de familie din aceeași tipologie onomastică existente în prezent în cadrul nomenclurii din Valea Jiului sunt: Bucur, Bucurel, Bucuresc; Florea. Florian, Floresc, Florăresc sau Florescu; Lăpădat; Mălinescu sau Malinesc; Oprea, Oprean, Oprinescu, Opris, Oprița, Oprițesc; Păun; Roșca; Ruja, Rujo, Trandafir și altele.*

2) PRENUMELE DATE DUPĂ CUVINTE CE DÈNUMESC SĂRBĂTORI.

O punte de legătură, pe plan onomastic, între numele de factură laică, preluate din lexicul vechi al limbii române (comentate mai sus, până aici) și numele de botez date după sfinții din calendare, minee, sinaxare, pe care onomaștii le numesc „prenume (sau nume) de proveniență calendaristică sau

hagiografică", o constituie numele date după denumirile românești străvechi și populare ale sărbătorilor creștine, în deosebi a celor mai însemnate.

De pildă, informatorul de la Bărbăteni a răspuns că se dau, după numirea unor sărbători,¹³ printre altele, următoarele nume de botez: *Florica*, *Rusalin* și *Sînziana*, după sărbătorile *Floriilor*, *Rusaliiilor* și *Sînzienelor*. Informatorul din Dîlja Mare a subliniat, la rândul lui, că *Rusalin* se dă în legătură cu *Rusaliiile*.

În ținutul cercetat numele de botez ce reflectă numele de sărbători sunt următoarele: *Crăciun* (C. 1880, Ptr. 1937) după numele personificat al sărbătorii „Nașterea Domnului”, cu deriv. feminin *Crăciunița* (L. 1959); *Ispas* (C. și J 1952-1954), ca denumire veche și actualmente populară a sărbătorii „Înălțarea Domnului”, (denumire de proveniență slavă la români); *Pascu* (C. 1950) după „sărbătoarea Paștelui”; *Rusalin* (B. Bn 1936, 1938 și cinci atestări în anul 1954, D.M.) cu corespondentul feminin, relativ frecvent *Rusalina*¹⁴. Unii onomaști consemnează însă, ca sursă etimologică alternativă, relativ posibilă, pentru *Rusalin* sau *Rusalim* și numele *Ierusalim*, venerat în cultul creștin ca oraș sfânt. Din *Rusalin*, prin trunchiere și căderea părții finale și deplasarea accentului, s-a alcătuit noul prenume *Rusu*¹⁵, destul de frecvent în acest ținut (B. 14 atestări, ca nume de botez, în anii 1953-1954, Bn. 1955, C. 7 atestări în 1955; J. în anii 1881, 1886, 1891 și cu 8 atestări în 1955; P. 1946). Pe lângă *Rusu* există și corespondentul feminin *Rusa* (Lv. 1862, 3. persoane) și D.B. 1962) și derivatul său *Rusica* (Bn. 1963, 1955).

Un caz cu totul izolat este cel al prenumelui *Sîmtion* (P. 1863), după sărbătorile consacrate „Sfîntului Ioan Botezătorul”. Tot după sărbătoarea Nașterii Sfîntului Ioan Botezătorul”, numită popular *Sînzienes*-a atribuit numele *Sînziana*, destul de frecvent, cu atestări mai recente la Vulcan, în 1953, ca nume al unei nou-născute și în 1987, figurând, în registrul de nașcuți ca mamă. Pentru varianta *Simziana*, există atestări la J., în 1892 (pentru 2 persoane) și în anul 1953; V, 1918, ca nume al unei decedate, la 46 de ani, iar pentru *Sinziana* (L, 1909).

La CN era apreciată ca veche și în dispariție forma trunchiată *Sîmza*, odinioară prenume independent. În schimb forma *Sanzoiana*, din registrul de la Vulcan, pe 1953, poate fi o formă artificială, confecționată de funcționarul ce a înregistrat nașterea *Sanzoanei Căta*, în aceeași localitate, la 5 mai 1937.

Persistența și relativa frecvență a unor nume de botez, date după numiri de sărbători, în ținutul cercetat, poate fi explicată și prin intensitatea păstrării mentalității vechi la populația locală și prin „nedeile” ce aveau loc cu ocazia diferitelor sărbători. Acestei „nedei” prilejuiau întâlnirea cu locuitorii altor ținuturi românești tradiționale învecinate, marcarea unor importante momente din viața pastorală, precum și înmănunchierea, în cadrul „nedeilor”, a vechilor

13. Informatorii au mai menționat, ca nume date după sărbătorile sfinților: *Gheorghe* (B,J) *Ilie* (J), *Ion* (B) *Pavel* și *Pătru* (DM), *Vasile* (B), pe care le vom comenta, în continuarea studiului de față, în alt volum.

14. Mai recent, unii informatori consideră că la Rusalii ar trebui dat numele de botez *Rozalia* (nume recomandat de latiniști), împingând, astfel, mai mult spre periferia onomasticii, numele *Rusalina*.

15. Pentru proveniența lui *Rusu* din *Rusalim*, vezi Iosef Popovici, *Rumaenische Dialekte I, Die Dialekte der Munten und Pădureni im Hunyader Komitat*, Halle, 1905.

tradiții pastorale străvechi cu suprapunerea sau contaminarea acestora cu sărbătorile creștine.

Din acest motiv trebuie separat uneori și ceea ce constituie o permanență în onomastică, de aceea constituie o inovație izolată. De exemplu, la Lupeni, unei fetițe din familia *Petcu* s-a dat numele *Crăciunița*, fiind născută tocmai în 24 decembrie 1959, în Ajunul Crăciunului. Familia însă, după cum rezultă din acte, era de curând stabilită la Lupeni, originară fiind din Comuna Sîmihaiu de Cîmpie, județul Bistrița-Năsăud. În cazul de față nu poate fi vorba de o continuare onomastică, ci de o coincidență, de un paralelism onomastic, în atribuirea numelor.

Nu mai e nevoie să insistăm în legătură cu caracterul profund folcloric, fastuos, pe care-l conferă românii unor mari sărbători creștine. O facem doar pentru a releva suportul onomastic al decernării unor astfel de nume. De pildă, folcloriștii ne atrag atenția, pornind de la temeinice cercetări la fața locului, felul cum este personificat *Crăciunul* în folclor.

În folclorul românesc, Moș Crăciun¹⁶, ca figură profană, este înfățișat ca un bătrân cu barbă albă, curajos și vesel (*uneori*) care a adus oamenilor îndestulare. Ca figură apocrifă, apropiată de mentalitatea păstorească, el este înfățișat ca un cioban bogat și soțul *Crăciunei* sau *Crăciunesei* care a moșit pe mama lui Isus. Deși reacționează violent, tăind chiar mâinile soției sale care a moșit o străină, văzând că Maria, printr-o minune, a refăcut mâinile soției, sale și *Crăciun* se convertește devenind un fel de sfânt protector, binefăcător și bun gospodar.

Din nou ca o temeinică dovadă a stabilității și vechimii numelor de botez formate din cele ale sărbătorilor, trebuie să revedem nomenclatura numelor de familie ale românilor din Valea Jiului, în care aflăm vechi nume de familie de tipul: *Crăciun*, *Crăciunesc*; *Ispas*; *Pascal*; *Paștiu*, *Păscuț*; *Rusa* și *Rus* cu derivatul *Rusesc*, *Sînzian* și *Sînziana*.

3. PRENUME FORMATE DIN CUVINTE REFERITOARE LA CULTUL CREȘTIN

O grupă alcătuită doar din două prenume, *Creștina* și *Mucenica*, vizează aspectele legate de cult, aparținând însă tot prenumelor formate din cuvinte românești.

Primul dintre aceste nume, *Creștina*, din cuvântul *creștin* și *creștină* (moștenit din cuvântul latinesc *christianus*) apare în sistemul denominat din Valea Jiului, ca nume de botez, doar în secolul nostru (P. 1925, 1953; B. 1940, 1954, Bn. 1954, C. 1953-1955). Prin contaminare între *Creștina* și numele de botez Cristina, care circula anterior în antroponimie locală, s-a ajuns la numele de botez *Criștina* (P. 1954), la aceasta contribuind parțial și pronunțarea unor

16. Pentru tipologia lui *Moș Crăciun* la români vezi printre altele: Adrian Fochi, *Datini și erezuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Răspunsuri la Chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, 1976, p. 203-210.

nume și cuvinte în închiderea vocalei *e* la *i*, caracteristică graiului local al unora dintre vorbitori.

Celălalt prenume referitor la cult este *Mucenica*, ce înregistrează doar două atestări, numai în veacul trecut (DB. 1852 și Lv. 1859), dispărând apoi completamente din repertoriul de prenume local. Desigur că acest nume aparține ca origine și comemorare practicilor legate, în popor, de sărbătoarea *Mucenicilor* (de la 9 martie), marcând festiv începutul primăverii.

Pentru frecvența în cadrul unei singure localități, a prenumelor de mai sus ne oprim la o lucrare de diplomă, susținută, în 1976, de absolventa *Kusztrin Eva*, cu tematica *Monografia onomastică a comunei Bănița* (cătunele *Arsuri*, *Jupînesc* și *Peștera Bolii*), în care, despre numele analizate, se atestă prezența următoarelor: femininul *Zamfira* și masculinile *Florea*, *Ispas*, *Oprea*, *Rusalin* și *Rusu*. Despre aceste nume de botez apar următoarele date: *Zamfira*, două atestări, înregistrând frecvența de 4,25% din totalul prenumelor feminine ale localității Bănița. Tot o singură atestare, cu frecvența de 1,69% pentru fiecare din cadrul totalității prenumelor masculine apare numele de bărbați: *Florea* (pronunțat *Fkria*); *Ispas*, prenumele unui om strămutat în sat ca ginere; *Oprea* (rostit *Opria*) ca prenume al unui cetățean între 40 și 50 de ani, precum și *Rusu*¹⁷. De câte două ori e atestat *Rusalin* (pronunțat *Rusalin* purtat de un bărbat de 50 de ani, ca și contabilul *Rusalim Poenar*, din cătunul *Arsuri*, de 27 de ani (în 1976), care a fost și unul dintre informatorii pentru această lucrare de diplomă.

Mult mai relevant și mai interesant pentru întreaga onomastică românească și pentru faptul că aceste nume sunt străvechi la toți românii rezultă din datele existente la G. Mihăilă în acel *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X-începutul sec. XVI)*, București, 1974. În dicționarul respectiv sunt înregistrate, cuvintele și în special numele proprii, extrase din documentele slavone și latine de pe teritoriile locuite de români, deci dinainte de anul 1521, de când avem primul document scris în limba română, cunoscuta „Scrisoare” a boierului Neacșu din Câmpulung către Hans Benkner, judele Brașovului.

Dicționarul acesta, atât de valoros pentru istoria limbii române și a onomasticii, include următoarele dintre numele analizate de noi, indicându-se anul atestării în care apare și uneori starea socială al purtătorilor: *Badea*, în anul 1420, *Badea Popescu*, anul 1436; *Badea Ciutin* în 1445 și *Badiul* cu fii săi în 1520; **Bădica**, și cu familia sa”, în 1462, „*Bădica* cu copiii săi”, 1512; **Crăciun** prin exemplele „*Crăciun Belcescu*” în 1414, „lui *Crăciun*”, în anii 1472 și 1478 și *Crăciun* în 1486; **Drag** prin exemplele: comitele *Dragul*, din 1376, Voievozii *Balc* și *Drag*, fii lui *Dragoș* în 1388 și *Dragul* în 1469 și 1509; **Lepadat** din *Nedanova*, la anul 1511; **Păun**, scris *Păunul* în 1483 și *Păunul* în 1514; **Rus** în *Rusul*, fiul lui Ioan Tatulescul, 1507; **Soră**, „*Sora*, fiica lui *Lațca*” în 1487, *Sora*, în 1502 și „au venit *Neacșa* și *Sora*” în 1517.

17. *Rus* mai e atestat ca nume de botez la Livezeni și *Rusa*, tot ca prenume, în comuna Pui, din Țara Hațegului la Ovid Densușianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 72.

Fixarea mai precisă a evoluției acestor nume în cadrul onomasticii din județul Hunedoara, compararea ei cu cea din nordul Olteniei și din Banat o vom face în continuarea acestui stadiu.

Reținem însă, din cele analizate, următoarele concluzii: Prenumele analizate ne dezvăluie interesante aspecte ale orizontului social, cultural și ocupațional al locuitorilor băștinași din Valea Jiului, cu îndeletniciri pastoral-agrare.

Am analizat acele grupe de prenume ce înfățișează latura conservatoare, arhaizantă, a onomasticii populare locale, cu implicațiile ei mitologico-magice, estetice și cu difuzarea acestui tip de prenume până în zilele noastre, datorită reluării lor de la antecesori la urmași, prin ceea ce onomaștii denumesc „criteriul genealogic al transiterii numelor”.

Toate acestea devedesc grupe de prenume și prin intermediul numelor analizate persistența a ceea ce am putea defini drept prenume (nume de botez) vechi și caracteristice vieții pastoral-agrare a poporului român.

LE SYSTÈME DES PRÉNOMS DE LA VALLÉE DU JIU DANS LES XIX-ÈME ET XX-ÈME SIÈCLE

Resumé

Les noms des personnes de la Vallée du Jiu (Transylvanie, département Hunedoara) ont été recueillis des registres d'état civile, des registres agricoles et par les enquêtes linguistiques d'onomastique.

Par cet étude nous exposons les premières trois chapitres en concernant les prénoms (le nom de baptême).

1. Les plus longue chapitre comprend les prénoms provenus des anciens mots hérités par les roumains des leur ancêtres dace et romaines, ainsi que les anciens emprunts dues à l'influence slave.

Ces noms là appartiennent, au point de vue sémantique au domaine de la flore, ornitologie, aux formules familiale d'appelation et, dans quelques cas, aux mots qui, en devenant prénoms, acquièrent un sens magique de bon augure (*Bucur a se bucura* „éprouver une grande joie"), de cesser la série des naissances trop nombreuse (*Oprea a se opri* „arrêter") ou de changement le nom de l'enfant malade, dans un rituel de „vente" aux autres, pour ne pas être reconnu et tué les „esprits malins" (*Lepădat – a lepăda* „abandonner").

Les deux autres groupes des noms de baptême sont formes (2) des mots qui nomment les principales fêtes chrétiennes: *Crăciun* (Noël), *Pascu* (Paques), *Florica* (Dimanche des Rameux) et *Rusalin*, *Rusalina* (Pentecôte) et (3) les autres mots concernant le culte chrétien: *Creștina* (la Chrétienne) et *Mucenica* (la martyre).

Tous ces prénoms représentent un sédiment onomastique archaïque, perpétués jusqu'au présent à la population locale, avec des occupations traditionnelles pastorales – agraires. Les prénoms analysés avaient à l'origine des implications socio – culturelle, en mettant en évidence la mentalité populaire roumaine, ainsi que le caractère dans la grande partie populaire du Christianisme du peuple roumain.